

crkva u svijetu

RAZGOVORI

EKUMENIZAM I DRUGI VATIKANSKI SABOR

Jerko Barišić

Drugim vatikanskim saborom započinje za cijelo kršćanstvo novo razdoblje u ekumenskom pokretu. Sabor dakako najprije predstavlja jednu zasebnu etapu u povijesti ekumenizma u katolika. Za katoličku Crkvu Sabor u ekumenskom pogledu znači prijelaz od privatnog ekumenizma na službeni, javni; znači bitnu promjenu u angažiranosti i intenzitetu ekumenskog djelovanja, a znači također i promjenu u kvaliteti rada, metodi, naime prijelaz »od polemike na dijalog«. ¹ Svakako, otvorivši se ekumenizmu, Sabor je dao katolicizmu do tada neslučeno snažan ekumenski akcent i impuls. Taj se »katolički ekumenizam« ² odatle prenio i na već postojeća ekumenska gibanja u ostalih kršćanskih zajednica te je i njih jače aktivirao. I takav općeniti ekumenski zamah, inauguriran Saborom, nije ni do danas oslabio, već se, naprotiv, sve više razvija i raste te obilježava u povijesti Kristove Crkve uopće jedno zaista posebno poglavlje. Pogledajmo zato samo neke markantne crte II vatikanskog sabora u tom pogledu.

Ekumenska orijentacija sabora

Iako II vatikanski sabor ne pretendira da bude unionistički sabor u klasičnom smislu riječi, kao što su to bili II Lionski ili Ferrarsko-florentinski, ipak je ekumenski jako obilježen i usmjeren. Kao da sav podrhtava od težnje i nastojanja za sjedinjenjem razdijeljene Kristove Crkve. To je jedna od njegovih bitnih komponenata. To je karakteristična crta fizionomije II vatikanskog. Takve su naime njegove riječi, djela, rezultati, plodovi, a i posljedice. U svemu se, otvoreno ili prikri-

¹ Janez Vodopivec, *Ekumenizam je ipak počeo*, Kršćanska Sadašnjost, Zagreb, 1968, str. 7.

² Ovdje ne kanimo ulaziti u raspravu o vrijednosti i ispravnosti samog termina »katolički ekumenizam«, već njime jednostavno označavamo ekumensko gibanje u katoličkoj Crkvi.

veno, osjeća prisutan ekumenski duh. Svakako, sjedinjenje kršćana jedan je od ciljeva Sabora, iako daljnji. Dakle, II vatikanski nije sabor sjedinjenja već za sjedinjenje. Nije sazvan da uspostavi kršćansko jedinstvo, ali je njime započeo proces približavanja koji, više nego ikoli ekumenski pokušaj do sada u povijesti, vodi k pravom jedinstvu.

Ovaj unionistički finalizam Sabora izričito je izražen od Ivana XXIII već kada je prvi put objavio njegovo sazivanje. U izvještaju, naime, što ga je dao vatikanski ured za tisak, a sintetizira ono što je papa rekao kardinalima 25. I 1959. poslije funkcije osmine za sjedinjenje u crkvi sv. Pavla izvan zidina, stoji ovo: »Što se tiče održavanja ekumenskog Sabora on, u misli svetoga Oca, teži ne samo za duhovnom izgradnjom kršćanskog puka, već također hoće da bude poziv odijeljenim zajednicama na traženje jedinstva.«³ U svojoj prvoj enciklici, *Ad Petri Cathedram* od 20. VI 1959, kaže za Sabor isti papa da on mora biti za kršćane-nekatolike »blagi poziv da traže i postignu ono jedinstvo za koje je Isus Krist upravio nebeskom Ocu tako žarku molitvu«.⁴ To će biti indirektni cilj Sabora: »Dok će svetoj Crkvi Božjoj, gradu sagrađenom na Gori, dati divan izgled povezanosti, jedinstva i sloge, po svojoj naravi bit će također poziv odijeljenoj braći koja se rese kršćanskim imenom da se mogu vratiti u zajednički ovičnjak koji je Krist, po izričitoj svojoj odredbi, povjerio na vodstvo i čuvanje blaženom Petru.«⁵ U homiliji održanoj na Duhove 5. VI 1960. u vatikanskoj bazilici rekao je papa: »Kako bi to bio veličanstven događaj i kakav cvijet ljudske i nebeske ljubavi: odlučno usmjerenje za ponovno sjedinjenje odijeljene braće Istoka i Zapada u jednom ovčinjaku Krista, vječnoga pastira. To bi trebalo predstavljati jedan od najdragocjenijih plodova skoroga II vatikanskog ekumenskog sabora.«⁶ U apostolskoj konstituciji *Humanae salutis*, kojom je Sabor na Božić 1961. službeno najavljen i sazvan, opet se Ivan XXIII vraća na tu omiljelu temu: »Na koncu pozivamo sve kršćane odijeljene od Katoličke Crkve neka mole Boga, da bi Sabor bio koristan i za njih. Znademo da mnogi od ovih sinova gaje želju da se postigne jedinstvo i mir, prema Kristovoj nauci i molitvi od njega upravljenoj Ocu. Znademo također da je najava Sabora od njih ne samo primljena velikom radošću, nego da su ne rijetki od njih obećali moliti Boga za njegov dobar i sretan ishod.«⁷ Tim putem, dakako, nastavit će i Pavao VI. U inauguralnom govoru drugog zasjedanja rekao je: »Treći pak cilj koji interesira ovaj Sabor i konstituirati ga, u izvjesnom smislu, jest njegova duhovna drama: to je onaj, isto tako nam unaprijed određen od pape Ivana XXIII, a koji se tiče 'ostalnih kršćana'... Saziv ovoga Sabora je karakterističan također i pod ovim aspektom. On teži k ekumenicitetu za koji bi htio da bude potpun, univerzalan.«⁸ Dekret pak o ekumenizmu

³ Agostino Bea, *Ecumenismo nel Concilio*, Bompiani, Milano 1968, str. 11.

⁴ *Acta Apostolicae Sedis* 51, 1959, 511.

⁵ Predstavnicima katoličkih sveučilišta 1. IV 1959. ASS 51, 1959, 300—301.

⁶ Agostino Bea, *L'unione dei cristiani*, Edizioni »La Civiltà Cattolica«, Roma, 1962, str. 39.

⁷ ASS 54, 1962, 12.

⁸ *Sacrosanctum Oecumenicum Concilium Vaticanum Secundum, Constitutiones Decreta Declarationes*, str. 914. i 915.

započinje izričito: »Ponovno uspostavljanje jedinstva među svim kršćanima jedan je od glavnih zadataka Svetog II vatikanskog općeg sabora.«⁹

Ovakva ekumenska orijentacija II vatikanskog sabora uvjetovala je osnutak Sekretarijata za sjedinjenje kršćana i poziv upućen kršćanima-nekaticima da dođu kao promatrači na Sabor.

Sekretarijat za sjedinjenje kršćana

Prvi ekumenski plod Sabora, iako sazeo prije samog njegova početka, jest Sekretarijat za sjedinjenje kršćana. Osnovan je motuproprijem Ivana XXIII *Superno Dei nutu* na blagdan Duhova 5. VI 1960, a na sugestiju kardinala Bee, uz još dva sekretarijata i jedanaest pripravnih komisija za Sabor.¹⁰ Njegovim ustanovljenjem službeno je započeo ekumenski pokret u Katoličkoj Crkvi.¹¹ Zadaća Sekretarijata ocrtana je ovako: »Da na poseban način pokažemo našu ljubav i naklonost prema onima koji nose ime Kristovo, ali su odijeljeni od ove apostolske stolice, a da bi mogli slijediti rad Sabora i lakše naći put kojim će postići ono jedinstvo što ga je Isus Krist molio od nebeskog Oca žarkom molitvom, osnovali smo poseban ured ili sekretarijat.«¹² Dakle, svrha mu je uspostaviti i voditi veze s kršćanima-nekaticima, olakšati odnose s odijeljenom braćom, kao adresa na koju će se oni moći obraćati, zatim pripremati sav ekumenski materijal za Sabor, kao izradu shema za dekrete, i u tom smislu surađivati s ostalim saborskim komisijama. Jednom riječju, uspostavljati i razvijati kontakte s kršćanima-nekaticima i pripremati Sabor u ekumenskom duhu. Nazvan je sekretarijatom, a ne komisijom, da bi bio samostalniji i lakše se kretao na određenom mu polju, još potpuno novom i neistraženom. Na čelo Sekretarijata Ivan XXIII postavio je kardinala Beu. Ispočetka su istočni kršćani bili na brizi predkoncilske Komisije za istočne Crkve. Tek bulom *Humanae salutis* (Božić 1961) došli su i oni pod Sekretarijat. Kad je počeo Sabor, Sekretarijat je i dalje ostao i nastavio rad te je ekvipariran saborskim komisijama papinom izjavom od 22. X 1962.¹³ Poslije Sabora Sekretarijat djeluje kao trajna ustanova. Organizaciona struktura Sekretarijata je slijedeća: predsjednik, generalni tajnik i dvije grupe članova (oni s pravom glasa i savjetnici), dok se rad odvija u dvije sekcije: jedna je za kršćane proizašle iz reformacije (zapadna), druga za kršćane istočnih obreda (istočna), a svakom upravlja jedan podtajnik.

Prema tome cjelokupno ekumensko djelovanje Katoličke Crkve kanalizirat će se preko ovog Sekretarijata.

Nekaticki promatrači na saboru

Razvijanju ekumenskog dijaloga uvelike je doprinijela genijalna zamisao Ivana XXIII da pozove na Sabor i nekaticke kršćane kao promatrače.

⁹ Dekret o Ekumenizmu, Uvod br. 1, Đakovo, 1965, str. 3.

¹⁰ Kardinal Bea je početkom 1960. primio iz Njemačke jednu molbu, s napomenom da je prenese papi, za osnivanje takvog organa. Kardinal je molbu pročitao, izradio prijedlog za osnivanje dotične komisije i elaborat predao papi, koji je prijedlog odmah u cijelosti prihvatio.

¹¹ Michael Lacko, *Historia Ecclesiarum Orientalium*, Romae, 1967, str. 6.

¹² *Superno Dei nutu*, ASS 52, 1960, 436.

¹³ Tekst izjave: *La Civiltà Cattolica* 1962, IV, 379.

Pošto su već sama odijeljena braća pokazivala veliki interes za njihovu prisutnost na Saboru, Sekretarijat je u svezi s tim pripremio svoje mišljenje (votum).¹⁴ Na prvom sastanku centralne pripravne komisije 7. XI 1961. kao prva točka dnevnog reda bilo je raspravljanje o tom mišljenju. A u apostolskoj konstituciji *Humanae salutis* (Božić 1961) kaže papa da se mnogi od odijeljene braće »nadaju da će moći poslati predstavnike svojih zajednica koji će ih obavijestiti o onome što se na Saboru radi. Sve to čini za nas — nastavlja papa — motiv velike utjehe i nade, i baš da olakšamo i ubrzamo ove kontakte osnovali smo već odavna posebni ured o toj stvari koji se naziva Sekretarijat«. ¹⁵ Sada nastupa za Sekretarijat naporan rad da bi se ostvarila papina inicijativa. Poduzimlju se u tom pravcu prije Sabora, ne bez uspjeha, prvi koraci: sondiranje terena, putovanja, kontakti. Rezultat toga: mnogi nekatolici promatrači došli su na prvo zasjedanje Sabora. To je bio prvi opipljivi plod ove institucije. I tokom cijelog trajanja Sabora promatrači će ostati potpuno na brizi Sekretarijata.

Broj promatrača povećavao se iz zasjedanja u zasjedanje. Na prvom zasjedanju bilo ih je 57, a zastupali su 17 Crkava, crkvenih zajednica ili federacija uključivši i Ekumensko Vijeće Crkava, na drugom zasjedanju bilo ih je 67 u ime 22 zajednice, na trećem 82, a predstavljali su 24 zajednice, dok je na četvrtom zasjedanju 105 promatrača zastupalo 29 Crkava, crkvenih zajednica ili pak federacija. Promatrači su imali različit status. Promatrači-delegati bili su službeni predstavnici svoje Crkve, crkvene zajednice ili federacije, dok su promatrači-gosti bili pozvani od Sekretarijata na svoj personalni titul. Promatrači su mogli prisustvovati ne samo svečanim zasjedanjima Sabora pred papom, kada se više ne diskutira nego čitaju već aprobirani tekstovi i o njima formalno glasuje, nego također i plenarnim sjednicama, tzv. generalnim skupštinama. O sjednicama pak komisija bili su informirani preko Sekretarijata. Prisutnost promatrača uvjetovala je u pozitivnom smislu tok Sabora, jer je sama činjenica da su promatrači nekatolici bili tu značila stalni memento i ispit savjesti za sve, bila je stalno podsjećanje na ekumensku dimenziju.¹⁶ Za promatrače bili su priređivani i van saborske dvorane razni dodiri, sastanci, predavanja, priredbe i izleti. Uglavnom prigodom svakog zasjedanja promatrači su imali audijenciju kod pape, njima u čast Sekretarijat bi priredio primanje, i službeno se opraštalo od njih. Posebno treba spomenuti dirljive događaje na koncu Sabora. Naime, ujutro 4. XII 1965. na generalnoj skupštini dr Lucas Vischer, delegat Ekumenskog Vijeća Crkava, čitao je u ime svih promatrača poruku saborskim ocima. A poslije podne istoga dana održana je u bazilici sv. Pavla izvan zidina liturgija riječi u kojoj su uz papu i saborske oce aktivno učestvovali i promatrači.

S promatračima ušao je u koncilsku aulu dah izvornog, nepatvorenog ekumenizma, slobodan od posrednika, prijevoda, predrasuda i deforma-

¹⁴ *Quaestiones de non catholicis invitandis ad Concilium Oecumenicum Vaticanum II*, 1962.

¹⁵ ASS 54, 1962, 12—13.

¹⁶ Usp. Janez Vodopivec, nav. dj., str. 31.

cija. A taj se onda duh, stvoren prisnim kontaktima saborskih otaca i promatrača, prenosio i van Sabora na sve kršćane.

Dekret o ekumenizmu

Svi su koncilski dokumenti prožeti ekumenizmom. Međutim, od 16 dokumenata promulgiranih na Saboru 6 ih je osobito ekumenski značajno. To su: *Dogmatska konstitucija o Crkvi*, *Dogmatska konstitucija o Božanskoj objavi*, *Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu*, *Dekret o Istočnim Crkvama*, *Deklaracija o vjerskoj slobodi*, ali ekumensku krunu II vatikanskog predstavlja svakako *Dekret o ekumenizmu*.¹⁷ To je kamen miljokaz ekumenizma na katoličkom polju, a također i u ekumenskom pokretu uopće. Ovaj dokumenat kodificira svu atmosferu kršćanskog bratstva, sačinjenu od kompleksa činjenica, iskustava te teoretskih i praktičnih stajališta skupa s njihovim teološkim temeljima.¹⁸ To je ujedno i program buduće ekumenske akcije, svečana promulgacija ekumenskog dijaloga.

Zadaća Sekretarijata bila je pripremiti za Sabor teme koje bi mogle imati neku važnost za ekumenski problem. Tako je on pripremio već prije Sabora jednu shemu dekreta o ekumenizmu. Za vrijeme Sabora vidjelo se da su o istoj stvari radile i pripravne komisije teološka kao i ona za istočne Crkve. Trebalo je sve to spojiti u jednu shemu. Nova shema diskutirana je na drugom zasjedanju Sabora od 18. XI do 2. XII 1963. U međuvremenu do trećeg zasjedanja, trebalo je pregledati ogromni materijal opasaka, popravaka i sugestija, te iz toga izabrati potrebno. Tako prepravljena shema došla je za trećeg zasjedanja na glasovanje. Na javnoj sjednici 21. XI 1964. dekret je prihvaćen s 2.137 pozitivnih glasova, dok je negativnih bilo samo 11. Odmah poslije toga Pavao VI svečano ga je promulgirao.

Poslije uvoda, koji općenito govori o važnosti ponovnog uspostavljanja jedinstva, dekret ima tri poglavlja. Prvo iznosi katolička načela ekumenizma. Drugo govori o njihovoj praktičnoj primjeni, o vršenju ekumenizma (obraćenje života, molitva, informacije, pouka klera i vjernika, dijalog, kontakti, suradnja). U trećem poglavlju govor je o Crkvama i crkvenim zajednicama odijeljenim od Apostolske Stolice. Ovo poglavlje dijeli se u dva dijela: o Istočnim Crkvama, zatim o Odijeljenim Crkvama i crkvenim zajednicama na Zapadu. Cijeli dokumenat ima 24 broja.

Ostali ekumenski plodovi Sabora

Sabor je dao i druge plodove na ekumenskom polju, bilo neposredno bilo posredno, još za svog trajanja ili pak poslije njega, koji su povoljno djelovali na ekumenski dijalog. Tu spada kolegijalitet biskupskog zbora, jačanje biskupskih konferencija, sinoda biskupa, pa obnova liturgije kao koncelebracija i pričest pod obje prilike, onda reforma kurije, osobito

¹⁷ *Unitatis Redintegratio*, ASS 57, 1965, 90—112.

¹⁸ Usp. Agostino Bea, *Il cammino all' unione dopo il Concilio*, Morcelliana, Brescia, 1966, str. 21.

njezina internacionalizacija, naglašena važnost Sv. Pisma, vraćanje na izvore stare Crkve itd. Posebno ipak treba spomenuti dokumente o mješovitim ženidbama i Ekumenski direktorij.

Najprije je Sv. Kongregacija za nauku vjere proglasila 18. III 1966. instrukciju o mješovitim ženidbama *Matrimonii Sacramentum*.¹⁹ Zatim je Kongregacija za Istočnu Crkvu izdala dekret o mješovitim ženidbama između katolika i istočnih kršćana nekatolika *Crescens matrimoniorum* dne 22. II 1967.²⁰ U stvari, on proteže na sve katolike bilo kojeg obreda, dakle i latinskoga, disciplinu koja je sankcionirana u br. 18. dekreta *Orientalium Ecclesiarum* (o istočnim katoličkim Crkvama): da je za sklapanje ženidbe s istočnim kršćanima nekatolicima kanonska forma obavezna samo ad liceitatem, dok je ad validitatem dovoljna prisutnost svetog službenika »servatis aliis de iure servandis«. Motuproprio pak Pavla VI *De matrimoniis mixtis*²¹ od 31. III 1970. potvrđuje odredbe dekreta *Crescens matrimoniorum*, dočim za ženidbe između katolika i protestanata daje neke preciznije propise i olakšice.

Ekumenski direktorij izdao je Sekretarijat za sjedinjenje kršćana 14. V 1967.²² To je u stvari samo prvi dio njegov. U uvodu *Direktorija* kaže se: »Briga oko ponovne uspostave jedinstva spada na čitavu Crkvu, kako na pastire tako i na vjernike, i na svakome leži prema njegovim mogućnostima (UR 5). Da bismo na tu brigu potakli i da bi se pravilno usmjerila, izdajemo ovaj *Ekumenski direktorij*, kako bi se ono što je u toj stvari promulgirano u dekretima II vatikanskog sabora moglo što bolje provesti u djelo u čitavoj Katoličkoj Crkvi.«²³ Dokument ima 4 poglavlja. Prvo poglavlje govori o osnivanju ekumenskih komisija dijecezanskih i teritorijalnih, drugo o valjanosti krštenja podijeljenog izvan Katoličke Crkve, treće poglavlje o duhovnom ekumenizmu u Katoličkoj Crkvi, a četvrto o duhovnom zajedništvu s odijeljenom braćom. Drugi dio *Ekumenskog direktorija* izdan je 16. IV 1970. a radi o ekumenizmu u višem obrazovanju.²⁴ Tu se također u 4 poglavlja govori o općim načelima i pomagalicama u ekumenskom obrazovanju, pa ekumenizam i vjersko-teološko obrazovanje, zatim se daju posebni propisi o ekumenskom obrazovanju i konačno je govor o institucijskoj i osobnoj suradnji među kršćanima.

¹⁹ ASS 58, 1966, 235—239.

²⁰ *Decretum de matrimoniis mixtis inter catholicos et orientales baptizatos acatholicos*. AAS 59, 1967, 165—166.

²¹ Papa Pavao VI, Motu proprio O Mješovitim ženidbama, *De matrimoniis mixtis*, Kršćanska Sadašnjost, Zagreb, 1970.

²² *Directorium ad ea quae a Concilio Vaticano secundo de re oecumenica promulganda sunt exsequenda*, Typis Polyglottis Vaticanis 1967.

²³ Sekretarijat za jedinstvo kršćana, *Ekumenski Direktorij*, Hrv. knjiž. društvo Sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1967, br. 1.

²⁴ Sekretarijat za sjedinjenje kršćana, *Ekumenski Direktorij II dio*, Kršćanska Sadašnjost, Zagreb, 1970.